

Finnsam:s höstkonferens i Södermanland

5-7 september 2014

Text och foto: Seppo Remes

Fredagen den 5 september

Presentationer och välkomsthälsningar

Konferensplatsen var Åsa folkhögskola i Sköldinge. Konferensen öppnades av Södermanlands läns landshövding Liselott Hagberg som berättade att Södermanland är ett herrgårdslandskap där Hertig Karl har spelat en stor roll. Savolaxarna som flyttade dit gjorde det möjligt att Södermanland fick vara den lustgård som den är, sade landshövdingen. Södermanland är det län vars befolkning ökar mest i Sverige och detta är en utmaning i integreringsarbetet. Hon var också glad över att flera södermanländska kommuner vill vara med i finskt förvaltningsområde.

Landshövding Liselott Hagberg öppnade konferensen.

Maire Dahlman från Eskilstuna berättade om språklagen och lagen om nationella minoriteter. Eskilstuna är en föregångare när det gäller kommunens verksamhet bland nationella minoriteter. I Eskilstuna har stiftelsen ERK grundat finsk förskola och grundskola med ca 120 elever och kommunen har ambulerande modersmålspedagoger. Äldreomsorgen för finsktalande omfattar bl.a två demensavdelningar. Till slut konstaterade Maire Dahlman att lagen kom 20 år för sent!

Voitto Visuri från Sverigefinska Riksförbundet presenterade sin organisation och dess verksamhet. Det finns 123 lokalföreningar vilka är anslutna till förbundet samt fyra olika specialförbund. Visuri nämnde att Eskilstuna är inofficiell huvudstad för sverigefinnarna. Stora arbetsinsatser görs för att få finskt förvaltningsområde att täcka hela landet. Lagstiftningen på detta område borde vara det samma över hela landet, menade Visuri. Finland blir 100 år 2017 vilket kommer att märkas speciellt bland sverigefinnar också.

Nästa programpunkt var presentation av Finnsam, vilket Maud Wedin gjorde med bilder och stor erfarenhet. Hon visade även en karta över finska bosättningar i Södermanland. På kartan fanns totalt 77 platser markerade.

Skolans rektor Jan Jonsson hälsade välkommen till Åsa och presenterade sin folkhögskola och nämnde att den är den femte äldsta i hela landet. Åsa är en internatskola med ca 200 deltagare om man räknar med distanskurserna. Skolan har utöver den obligatoriska allmänna kursen invandrarkurser, musikkurser, friskvårdskurser och danskurser. Byn Sköldinge har ca 500 invånare utan någon samhällsservice, enligt rektorn.

Första utflykten

Utfärden med egna bilar började i Mellösa. På hembygdsgården fick vi kaffe/te, bullar och kakor, bl.a en pepparkaka formad som ett hjul. Hembygdsföreningens ordförande Hans Andersson hälsade oss välkomna och visade stolt upp en kopia av ett mycket gammalt hjul, Mellöshjulet. I september 1933 hittade lantbrukaren Holger Landerby detta trähjul som visade sig vara från förhistorisk tid, ca 1600 år gammalt. Hjulet har tio ekrar och är gjort av tre olika träslag.

Det urgamla Mellösa-hjulets kopia visades. Det är det äldsta hjulet som återfunnits i Sverige.

Nästa stopp gjordes i Baggetorp där Kerstin Gustavsson berättade om gården som är från 1570-talet. På gården fanns på Pörtsbacken tidigare ett hus som man rökte kött i. Hon berättade vidare att en torpinventering är gjord i Mellösa, men inga spår av finnar är kända. Baggetorp har sedan länge hört till Remna gård enligt Gustavsson. En diskussion om ifall finnar en gång har varit bosatta på platsen eller inte, kom igång. Bevisen verkar vara ganska vaga och få till antalet.

Utflykten fortsatte till Hytternäs där bröderna Lasse och Anders Landsberg visade och berättade om gården. Lasse var ganska säker på att platsen har varit svedjeland en gång i tiden. Han berättade också att midsommarråg odlades på gården fram till 1960-talet. Bröderna berättade om de många soldater som har bott här och gett bl. a. namnet Stav. Huruvida dessa var finnar gick inte att bekräfta. Lasse Landsberg visade även en gammal karta från 1801 samt många gamla föremål som finns kvar på gården.

Lasse Landsberg, Hytternäs, var säker på att platsen har varit svedjad en gång i tiden.

Rökärr var nästa eventuella finnboplats. Vi anlände dit oanmänt men Bruno och Lizz Lewin tog emot oss och visade gamla verktyg av sten. Det ena var kanske inget verktyg utan format av naturen. En gammal stenxyxa var mera intressant. Arkeologen Stig Welinder trodde att yxan var oanvänd och därmed kunde vara en offergåva till gudarna. Yxan har skänkts en gång vid vattnet och hittades tusentals år senare. Rökärr är antagligen grundat år 1554 och 1588 nämns Bertil Jacobsson som ägare. Då hade gården sammanlagt 8 hus.

Stig Welinder med förstoringsglas i Rökärr.

Som kvällsaktivitet på skolan fick vi höra Kjell Söderlund läsa ett kapitel ur sin otryckta bok *Marken brinner*. Till sist presenterade Tor Eriksson ortnamn med finsk anknytning i Ljusnarsbergs socken.

Lördagen den 6 september

Två föreläsningar

Först på morgonen fick Martin Andersson ordet och han skildrade hertig Karls liv och verksamhet. När hertig Karl blev myndig fick han i sitt hertigdöme Södermanland, Närke, Värmland och delar av Västmanland. Senare kom även Dalsland att tillhöra honom. Andersson berättade att hertig Karl inte var nöjd med de inkomsterna som hertigdömet gav. Därför satte han fart på utvecklingen genom att grunda nya städer, locka arbetsfolk och hjälpa till med torpens bebyggande. Han började ge bevis för finnarna som ville bosätta sig inom hertigdömet. Detta innebar att platsen skulle besiktas, bosättaren fick skattefrihet för 6 år och hade dessutom en sorts arvsrätt till torpet. Martin Andersson berättade vidare att den som försökte hindra bosättarna, skulle dömas till dödsstraff.

Att locka bosättare från Finland passade inte i planen för kung Johan III som ville behålla arbetsfolket i Finland. Kung Johan ville inskränka den fria rörligheten genom att förbjuda utflyttning till Karls hertigdöme. Trots detta bildades ca 1100 nybyggen under tiden 1580-1594 i Karls hertigdöme. Enligt Andersson tog finnarna själva initiativet att söka asyl hos hertig Karl och gick därmed runt förbudet och fick asylrätt. Borglägerstungan i Finland uppfattades som en stor belastning för de finska bönderna.

Maths Östberg visade en nygjord karta över finska bosättningar i Södermanland. Han berättade att utöver dessa till kartan markerade finns det 11 icke lokaliserade nedsättningar. Maud Wedin visade i sin tur kolonisationsförloppet i Södermanland. De vanligaste källorna som använts var Richard Broberg och Richard Gothe. Den sistnämnde har skrivit 4 böcker om skogsfinnar och hans arkiv finns i Finska Nationalarkivet i Helsingfors omfattande 28 volymer. Gothe hade planer att skriva om finska bosättningar i Södermanland, men dog innan detta kunde infrias.

Jan-Erik Björk ville ha ordet och läste en sammanfattning av Richard Brobergs bok rörande finnar i Södermanland. Listan omfattade cirka 20 namn och de flesta hade sitt ursprung i Västra och Egentliga Finland. Under följande paus diskuterades livligt om dessa kunde vara svedjande finnar eller om de var åkerbönder eller arbetsvandrare.

Rundtur med buss

Vid elvatiden klev deltagarna på Ramunderbuss som tog oss till Rössbol. Där mötte vi hembygdsföreningens ordförande i Råby-Rönö, Kurt Nordström, som guidade oss först på Kron-Rössbol och sedan på Östorp i samma by. Han berättade att inga finska ortnamn är kända i trakten. I Kron-Rössbol träffade vi bonden Tord Gustavsson och i Östorp mottogs vi av Mariett Andersson som visade gården med bl. a. en oxvandring. Rössbol är en gammal finnby.

Deltagarna vid Kron-Rössbol.

Nyköpingsfänikan tog hand om oss på borggården till Nyköpingshus.

En halv timme försenade kom vi till Nyköpingshus. Vi blev eskorterade av Nyköpingsfänikan till lunch i restaurangen Erik på Slottet. Efter maten visade Nyköpingsfänikan upp sig på borggården och berättade om hertig Karl och den gamla staden Nyköping. Vi blev informerade om att han grundade Karlstad, Kristinehamn, Filipstad och Mariestad. Fänikan var hertigens livvaktstyrka som kunde omfatta upp till 200 ryttare. Nutidens fänika som återskapades 1999 framträder med tidsenliga uniformer och vapen.

Vi lämnade Nyköping och åkte till Kolmården förbi Holmen i Lunda socken och fortsatte sedan till Björkvik. Kaffe och smörgåsar serverades vid nya kyrkan i sockenstugan av Birgitta Pettersson och Yvonne Claug. Under diskussionerna som följde undrades det varför uppgifterna om finnar i Södermanland är så knapphändiga och varför uppgifterna från Gothe och Broberg inte är samstämmiga. Information om deras källor saknas också i många fall.

Vi fortsatte till Björkviks gamla kyrka, där det även fanns en avdelning som kallades "finnkyrkan". I den välbevarade kyrkoruinen efter branden år 1869 mötte vi kyrkoherde Hans-Göran Ericsson som berättade om kyrkan och församlingen. Kyrkan, Nikolaikyrkan, byggdes förmodligen redan på 1100-talet. Före branden hade den byggts till vid minst fyra olika tillfällen. Att en del av kyrkan kallas för finnkyrka beror på att finnarna i församlingen samlades i ett av kyrkorummets bakre hörn under gudtjänsterna på hertig Karls tid. En ytterligare förklaring till benämningen "finnkyrkan" är att den enligt en källa utvidgades av finnar, som inflyttat i socknens skogsbygd under samma tid. Hans-Göran Ericsson kände inte till några speciella finnboplatser eller finnar i församlingen.

Finnättlingarna Pentikäinen, Lehmoinen och Honkainen återtog sina platser på hörnet i Björkviks gamla kyrka som för finnarnas skull kallades "finnkyrkan".

Det började bli kväll och vi fortsatte tillbaka till Åsa folkhögskola. Under den avslutande färden genom landskapet läste Tor Eriksson kapitlet "Den sköna lustgården" ur *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* av Selma Lagerlöf.

Före middagen berättade Seppo Remes om Muttimarknad i Sievi, Finland. Solør-Värmlands finnkulturförening planerar en resa till Finland nästa sommar och Sievi ska besökas under resan.

Efter middagen fick vi höra Malmabygdens spelmän framföra musik från trakten, vilket var en fin avslutning för dagen.

Malmabygdens spelmän spelade för oss många musikstycken från orten.

Söndagen 7 september

Mer om ortnamn

Mats Wahlberg från Institutet för Språk och Folkminnen redovisade södermanländska ortnamn som kan ha med finnar att göra. Flera av hans exempel hade ingen rimlig betydelse på svenska och inte heller på finska. När de förekommer i samband med förmodade finnboplatser kan man anta att namnet har finskt ursprung. Några typiska exempel kan vara Jackula, Karren, Mattalamossen, Nimmen, Hiren Pilo och Pilkoberget. Sådana ortnamn sätter fantasin igång i syfte att få fram något mera begripligt.

Programmet fortsatte med Tor Erikssons presentation av södermanländska pörten. Tor lovade återkomma med flera bilder vid något senare tillfälle när tekniska problem inte är i vägen. Tor Eriksson berättade att pörte här i trakten betyder torkhus eller bastu. En sökning i SOFI:s ortnamnsregister på ord på *pört* ger i Örebro län 68 st träffar, i Västmanlands län 9 träffar, i Stockholms län 2 träffar, i Östergötlands län 16 träffar och i Södermanlands län 106 träffar.

Skogsfinnar eller andra

En sammanfattande diskussion ingick i programmet. Lena Gribing var samtalsledare. En livlig diskussion om rätta benämningar åtföljde. Skulle dessa södermanländska finnar kallas för skogsfinnar eller vad då? Det är ganska uppenbart att alla dessa inte var svedjebönder. Stig Welinder menade att bilden är skakande, men detta är vi inte vana vid. Konferensen var överens om att finnar i Södermanland kunde vara finsktalande eller svensktalande, komma från vilken del som helst i nuvarande Finland och näringssätten kunde vara hur många som helst.

Borde vi kalla dessa finnar med andra benämningar än skogsfinnar? I diskussionen framfördes benämningar som östfinnar, västfinnar och restfinnar som möjliga förslag. Vi kunde konstatera att uppgifterna är så knappa att det är fel att börja nämna dem på ett speciellt sätt. Konferensen beslutade att information om finnarna i Södermanland ska samlas på ett och samma ställe. Tor Eriksson lovade ta emot uppgifter från alla som har information.

Höstmöte

Finnsams höstmöte leddes av Lennart Rohdin och sekreterare var Jan-Erik Björk. Anette Norberg lämnade en ekonomisk redogörelse om den svenska delen av bokförlingen. Sekreteraren läste revisorernas utlåtande och förra årets ekonomi kom därmed i sin ordning.

Lennart Rohdin ledde höstmötet.

Stadgeändring behandlades och godkändes för första gången och ska tas upp i nästa vårkonferens för andra gången. Övre Mellannorrlands region tar plats i Finnsams ledningsgrupp.

Kommande konferenser sker i Helsingfors på vårvintern, i Rättvik-Alfta på våren 2015 samt i Gräsmark på hösten 2015. Det ser också ut som att på våren 2016 ordnas konferensen i Medelpad, antingen i Stöde eller i Borgsjö. Årets konferens innehöll också rapporter om olika evenemang som Finnsam har deltagit i.

Efter mötet avslutades den här konferensen och organisatörerna Tor Eriksson och Kenneth Norrgrann fick jätteapplåder.

Överkurs

Några av deltagarna fortsatte till ett ställe i Södermanland som heter Ramsta by. Där kunde vi se ett gravfält från vikingatid. På området finns två smedjor och en linbastu samt en stensatt linberedningsgrop. Arkeologen Stig Welinder berättade om gravhögar från vikingatiden samt om olika forskningsmetoder av dessa.

”Överkurs”-deltagare framför ett sörmländskt pörte eller linbastu i Ramsta by.

Konferensens medarrangörer och bidragsgivare var Eskilstuna kommun, Trosa kommun, Flen kommun, Landstinget i Sörmland, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Stockholms läns landsting, Sverigefinska Riksförbundet och Sverigefinländarnas delegation.

